

Lublin, 5.08.2024 r.

Ks. prof. dr hab. Wiesław Przygoda
Katedra Teologii Pastoralnej
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
al. Raławickie 14, 20-950 Lublin
ORCID: 0000-0003-2430-719X

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

ks. mgra lic. Mateusza Olszewskiego pt. *Status czterech zasad współżycia społecznego w duszpasterstwie rodzin. Studium pastoralne w świetle nauczania papieża Franciszka* napisanej na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu pod kierunkiem ks. dra hab. Bogusław Drożdża, prof. PWT, Wrocław 2024, ss. 273; zleconej uchwałą Senatu PWT z dnia 21.06.2024 r.

Aktualna kondycja małżeństw i rodzin w państwach należących do kręgu cywilizacji zachodniej – w tym również w Polsce – jest słaba, co potwierdzają wyniki licznych badań społecznych. Wielu młodych ludzi rezygnuje z zawierania małżeństwa a małżeństwa już zawarte trapią różnorodne kryzysy. Współczesne życie społeczne cechuje szereg ciągłych i intensywnych przemian, dotyczących wielu aspektów życia jednostki. Zmiany te nie ominęły również życia rodzinnego i wpływają na kształtowanie się nowego typu rodziny oraz jej organizację, funkcjonowanie oraz strukturę. Kultura współczesna poprzez pojawienie się nowych wartości, jak wolność, konsumpcjonizm, indywidualizm, samorealizacja, asertywność, poświęcenie większości czasu na robienie kariery życiowej sprzyja dezintegracji rodzinnej, czego przejawem jest wzrost liczby rozwodów przy jednoczesnym spadku zawieranych małżeństw. Przyczyną dekonstrukcji małżeństw i rodzin są także patologie społeczne, a zwłaszcza różne uzależnienia. Człowiek uzależniony od alkoholu, narkotyków, Internetu, pornografii, gier komputerowych przenosi automatycznie swój problem do życia małżeńskiego i rodzinnego, powodując wcześniej czy później jego destrukcję.

Małżeństwo i rodzina są podstawą życia społecznego a w płaszczyźnie religijnej stanowią najmniejszą komórkę Chrystusowego Ciała, którym jest Kościół. Rodzina jest generatorem dobra wspólnego: dobre relacje rodzinne stanowią niezbywalne bogactwo nie tylko dla małżonków i dzieci, ale także dla całej wspólnoty kościelnej i obywatelskiej. Papież Franciszek w swoim orędziu na Family Global Compact 2023 r. podkreślił, że „większość Bożych marzeń dotyczących wspólnoty ludzkiej realizuje się w rodzinie. Nie możemy zatem pogodzić się z jej upadkiem w imię niepewności, indywidualizmu i konsumpcjonizmu, które zapowiadają przyszłość jednostek myślących tylko o sobie. Nie możemy być obojętni na przyszłość rodziny, wspólnoty życia i miłości, niezastępowalnego i nierozzerwalnego

przymierza mężczyzny i kobiety, miejsca spotkania pokoleń, nadziei społeczeństwa”. Nie ulega wątpliwości, iż duszpasterstwo rodzin stanowi aktualnie jedną z najważniejszych form działalności zbawczej Kościoła. Toteż poszukiwanie nowych sposobów na lepsze przygotowanie młodych ludzi do życia w związku małżeńskim a następnie skuteczniejszych form towarzyszenia pastoralnego na różnych etapach życia małżeńsko-rodzinnego jest postrzegane przez Kościół katolicki jako jedno z fundamentalnych zadań. W to właśnie poszukiwanie na poziomie naukowym lepszych i adekwatnych do współczesnych wyzwań form troski duszpasterskiej o małżeństwa i rodziny doskonale wpisuje się rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Mateusza Olszewskiego.

1. Zasadność tematu, celu i problemu badawczego rozprawy

Temat rozprawy jest zasadny a jego sformułowanie nie budzi zastrzeżeń. Temat jest adekwatny do określonego we wstępie rozprawy celu podjętych badań oraz do postawionego problemu w formie naukowego pytania. Celem podjętej pracy – jak się wyraził Autor – „jest ukazanie statusu tj. miejsca i roli czterech zasad papieża Franciszka w duszpasterstwie rodzin” (s. 13). Zasady te zostały zaczerpnięte z nauczania Franciszka (por. EG 222- 237) a wymienione są *expressis verbis* w prezentacji struktury rozprawy (s. 15-19). Autor zaznacza, iż chodzi o sformułowane i wielokrotnie przywoływane w nauczaniu papieża Franciszka cztery zasady współżycia społecznego, wskazujące na większe znaczenie czasu niż przestrzeni, jedności niż konfliktu, rzeczywistości niż idei oraz całości niż części (s. 20). Problem badawczy wyraził Autor w sposób następujący: „czy różnice, czyli pojawiające się problemy wewnętrzne i zewnętrzne współczesnych rodzin, są w stanie wytworzyć harmonijną całość w obrębie wspólnego projektu, tj. Bożego planu jakim jest małżeństwo i rodzina. Czy wspomniane cztery zasady można stosować jako wzorzec współczesnej działalności Kościoła – paradygmatu, w tym w duszpasterstwie rodzin?” (s. 13-14). Cała rozprawa jest odpowiedzią Autora na postawione we wstępie pytanie naukowe. Jest to odpowiedź dojrzała, pogłębiona teologicznie i merytorycznie uporządkowana. Treść rozprawy jest adekwatna do aktualnych wskazań Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce oraz obecnego stanu wiedzy pastoralnoteologicznej w zakresie odnowy duszpasterstwa rodzin w kontekście przemian społecznych i kulturowych. Jedno zastrzeżenie w omawianej kwestii dotyczy zgłoszenia przez Autora zamiaru „stworzenia aktualnego modelu duszpasterstwa rodzin” (s. 14). Otóż rozprawa nie zawiera takiego modelu, gdyż skoncentrowana jest na teoretycznych podstawach, uwarunkowaniach społecznych i kulturowych oraz przedmiocie działalności zbawczej w środowisku małżeństw i rodzin chrześcijańskich, w niewielkim natomiast stopniu uwzględnia inne istotne elementy analizy prakseologicznej tejże działalności, takich jak podmiot działania, metody, środki, struktury organizacyjne duszpasterstwa rodzin, a tego wymagałby całościowy model pastoralny.

2. Układ rozprawy i zastosowana metodologia badań

Recenzowana rozprawa ma charakter źródłowy i została wykonana w sposób poprawny metodologicznie. Rozprawa składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów,

wstępu, czterech rozdziałów – zawierających każdorazowo po trzy paragrafy, zakończenia oraz zestawu bibliografii załącznikowej. Podział problematyki jest przejrzysty i merytorycznie uzasadniony. Klucz podziału podejmowanych zagadnień Autor ujawnił we wstępie rozprawy (s. 19-20). Każdy rozdział zawiera analizę jednej z czterech zasad współżycia społecznego w tym samym logicznym porządku: w pierwszym kroku Autor analizuje każdą z wymienionych zasad w płaszczyźnie nauk filozoficznych i społecznych, w drugim kroku analiza obejmuje płaszczyznę teologiczną, a w kroku trzecim wyciągane są wnioski dla budowania strategii pastoralnej wobec małżeństw i rodzin katolickich. Logiczny ciąg wynikania został zachowany, gdyż pierwsza przesłanka obejmuje krytyczną refleksję na temat głębszego zrozumienia pojęć i uwarunkowań społecznych badanych zasad życia społecznego, druga przesłanka ukazuje podstawy biblijne i teologiczne badanych zasad, co prowadzi ostatecznie do wniosków mających bezpośrednie zastosowanie w życiu małżonków oraz w realizowanym przez wspólnotę Kościoła duszpasterstwie rodzin.

Rozprawa ma charakter interdyscyplinary, dlatego wymagała zastosowania kilku metod naukowych. Jak zaznaczył Autor na s. 14 swojej rozprawy, do realizacji założonego celu wykorzystał przede wszystkim metodę dedukcyjną, stosowaną w teologii systematycznej do analizy i interpretacji źródeł Objawienia Bożego oraz dokumentów *Magisterium Ecclesiae*. Autor potwierdził ponadto, że zastosował w swoich badaniach metodę analityczno-syntetyczną oraz porównawczą. Wprawdzie Autor nie uszczegółowił, o jaki rodzaj analizy chodzi w jego rozprawie, ale na podstawie lektury dysertacji można wskazać, że zastosowana została metoda analizy semantycznej, hermeneutyki biblijnej oraz analizy merytorycznej treści nauczania Kościoła – głównie nauczania papieża Franciszka, w mniejszym stopniu jego poprzedników, a także dokumentów Soboru Watykańskiego II oraz dokumentów posoborowych różnych dykasterii Kurii Rzymskiej. Metoda porównawcza została wykorzystana do prezentacji autorów inspirujących nauczanie papieża Franciszka, głównie św. Ignacego z Loyoli, Romana Guardiniego oraz cytowanych przez papieża Bergoglio teologów latynoamerykańskich.

W rozprawach doktorskich dużą wagę przywiązuje się do źródłowości badań. Dla ks. M. Olszewskiego głównym źródłem refleksji naukowej były ujawnione w bibliografii załącznikowej posoborowe dokumenty *Magisterium Ecclesiae*, a zwłaszcza nauczanie papieża Franciszka. Z przyczyn merytorycznych z dokumentów papieża Franciszka najczęściej jest przywoływana w rozprawie adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, ale w przypisach pojawiają się także pozostałe adhortacje, encykliki, inne dokumenty oraz liczne wypowiedzi tegoż papieża. Na korzyść Autora przemawiają niekiedy mocno rozbudowane przypisy, zawierające nie tylko odnośniki bibliograficzne, ale często także dłuższe cytaty oraz eksplikacje szczegółowe omawianych w korpusie rozprawy zagadnień. Należy docenić wykorzystanie przez Autora recenzowanej dysertacji znaczącej liczby naukowych opracowań z zakresu filozofii, socjologii, psychologii i pedagogiki. Autor wykazał się dużą sprawnością w analizowaniu zarówno dzieł starożytnych filozofów greckich, jak i tych z czasów nowożytnych i współczesnych, podobnie najnowszych opracowań z zakresu nauk społecznych.

Jeżeli chodzi o wykonanie przypisów dolnych nie można zgłosić żadnych poważnych zastrzeżeń. Natomiast do zestawu bibliografii załącznikowej takie zastrzeżenia są. Niezrozumiały i przede wszystkim nierozłączny jest podział źródeł na dokumenty papieskie

i nauczanie papieskie, a ponadto audiencje papieża Franciszka nie zostały zestawione w porządku chronologicznym. W nowym polskim wydaniu dokumentów Soboru Watykańskiego II z 2002 roku poprawione zostało tłumaczenie tekstów oryginalnych, w tym *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”* został przetłumaczony jako *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów* i w takiej wersji należy go cytować. Co do literatury przedmiotu i pomocniczej jest tylko jedno generalne zastrzeżenie – to mianowicie, iż artykuły i rozdziały z dzieł wieloautorskich powinny być opisane w sposób kompletny, tzn. z wszystkimi danymi bibliometrycznymi, w tym z pełną zawartością stronic, tymczasem Autor podaje w bibliografii zazwyczaj jedną lub dwie stronicę artykułu przywołane wcześniej w odpowiednim przypisie. Autorem artykułu *Kryteria rozeznawania duchowego i rozeznawania duchów* jest J.K. Miczyński a nie jak błędnie podano w bibliografii J.K. Milczyński.

3. Język rozprawy

Rozprawa doktorska ks. M. Olszewskiego została napisana prostym i jasnym językiem. Trzeba przyznać, że Autor stosuje czasem dosyć długie cytaty, ale większość z nich słusznie została umieszczona w przypisach dolnych, dzięki temu wywód autorski jest dosyć płynny. Wydaje się, że przywołanie większości z powyższych cytatów zaczerpniętych głównie z dokumentów papieża Franciszka jest w pełni uzasadnione. Należało bowiem przytoczyć niektóre dłuższe wypowiedzi papieża, by się przekonać nie tylko o treści, ale także o stylu jego nauczania, który niekiedy odbiega znacznie od stylu nauczania poprzedników. Styl języka papieża Franciszka jest bardziej egzystencjalny niż wykład naukowy, stosuje on wiele porównań i obrazów zaczerpniętych z życia prostych ludzi. W przyszłości zachęcam jednak Autora do częstszego zwracania uwagi na wewnętrzną zwartość i precyzję swego wywodu, bez nadużywania powtórzeń, pauzy i nawiasów, które niekiedy przeszkadzają w lekturze tekstu rozprawy.

Zastosowany przez ks. M. Olszewskiego język jest komunikatywny, a narracja poszczególnych zagadnień generalnie zachowuje logiczną ciągłość. Autor wykazał się sztuką prowadzenia interesującej refleksji, wyciągania uprawnionych wniosków i ostrożnych, ale zarazem trafnych ocen podejmowanych kwestii. W rozprawie wyraźnie ujawnia się samodzielność myślowa i dojrzałość w formułowanych twierdzeniach. Również samodzielne wywody, głównie eksplikacje kwestii szczegółowych, zostały wykonane z dużą starannością. Doktorant umiejętnie wykorzystał przypisy nie tylko do ukazania dokumentacji źródłowej, ale także do wyjaśnień i dopowiedzeń, które ubogacają treść rozprawy. Styl języka nie jest może jeszcze wykwinny, czasem trochę sztamkowy. Niekiedy ma się wrażenie, że Autor dysponuje niezbyt szerokim zasobem terminologii teologicznej, gdyż nie potrafi zastąpić ciągle powtarzanych zwrotów synonimami, ale generalnie jest to język poprawny.

Żadne ludzkie dzieło nie jest doskonałe a potknięcia językowe zdarzają się nawet wytrawnym i doświadczonym naukowcom. Również w recenzowanej rozprawie można wskazać lapsusy językowe. Przytoczę kilka przykładów. W wykazie skrótów pozostał niewyjaśniony skrót: DWNPT (s. 6). Na s. 59 pojawiło się dziwne, chyba niedokończone zdanie: „Papież Franciszek o ważnym elemencie wprowadzającym w życie małżeńskie

i rodzinne, czyli o przygotowaniach narzeczonych do życia na sakramentalnej drodze, tj. małżeństwa (zob. AL. 205-211)”. Na s. 61 i 63 zamiast adhortacji *Christus vivit* znajdujemy adhortację *Christus vivat*. Na s. 78 podano, że Hipiasz z Eliady żył w 5-6 wieku p.n.e., a powinno być 6-5 wieku p.n.e. Na s. 146 w przypisie 49 pojawia się nazwisko autora cytatu Bartmiński, ale tego autora nie ma w zestawie bibliografii załącznikowej. Na s. 208 Autor pisze, że „apetycznym człowiekiem jest ten, który przeżywa relacje odosobniony, daleko od innych (...)” – chodzi tu chyba raczej o człowieka apatycznego. Na s. 215 Autor zmienił skrót soborowej konstytucji *Lumen gentium* z KK – jak podano w wykazie skrótów, na LG. Nieprawdziwe jest zdanie umieszczone w zakończeniu na s. 250: „(...) cztery zasady posłużyły udokumentowaniu naukowości i charakteru teologicznego sakramentu małżeństwa”. Na s. 254 rozprawy Autor sumuje nauczanie Franciszka, przywołując niefortunnie w nawiasie dokument papieża Jana Pawła II (FC 57-58). Niezręcznym jest także umieszczone na s. 255 stwierdzenie, że „nauczanie papieża Franciszka stanowi kontynuację pontyfikatu Jana Pawła II (...)”. Rozprawa zawiera dosyć dużo błędów literowych i interpunkcyjnych, a przed opublikowaniem, do czego Autora szczerze zachęcam, wymaga również ujednoczenia pisowni wielką i małą literą, gdyż jest tu jeszcze sporo niekonsekwencji, np. Pismo Święte – Pismo święte; Słowo Boże – słowo Boże; Kościół – kościół, *Amoris Laetitia* – *Amoris laetitia*. Przy adiustacji i korekcie zachęcam, by trzymać się ustaleń Komisji Języka Religijnego działającej w ramach państwowej Rady Języka Polskiego. Przy adiustacji językowej warto skorzystać z publikacji: R. Przybylska, W. Przyczyna, *Pisownia słownictwa religijnego*, Tarnów: Biblos 2011.

4. *Novum* i oryginalność rozprawy

Merytorycznym osiągnięciem ks. M. Olszewskiego, a jednocześnie swoistym *novum* jego rozprawy, jest teoretyczna aplikacja czterech zasad współżycia społecznego sformułowanych przez papieża Franciszka do duszpasterstwa rodzin. Autor przeprowadził szczegółową analizę semantyczną pojęć występujących we wspomnianych czterech zasadach takich jak: czas, przestrzeń, jedność, konflikt, rzeczywistość, idea, całość i część. Następnie dokonał eksplikacji znaczenia przypisywanego tym pojęciom w filozofii, naukach społecznych jak psychologia, socjologia, pedagogika, by ostatecznie ukazać ich znaczenie w teologii biblijnej, dogmatycznej, moralnej i duchowości chrześcijańskiej. Jego refleksja uwzględniła ponadto aspekty historycznego rozwoju rozumienia tych pojęć w naukach humanistycznych. To przedsięwzięcie naukowo-badawcze pozwoliło Autorowi usystematyzować i pogłębić treść zgłoszonych w przekazie popularnym przez papieża Franciszka czterech zasad współżycia społecznego. Należy zaznaczyć, iż Doktorant nie zajmował się w swoich badaniach genezą wspomnianych zasad społecznych, nie oceniał ich słuszności lub zasadności, lecz przyjął je jako aksjomaty społecznego nauczania Kościoła, z których wyprowadził wnioski do zastosowania w praktyce duszpasterstwa rodzin. Jedna ze wspomnianych zasad wynika z czystej logiki, ta mianowicie wskazująca, że całość jest ważniejsza niż część. To, że rzeczywistość jest ważniejsza od idei wynika z filozofii realistycznej, z której obficie korzysta myślenie teologiczne i praktyka zbawczej działalności Kościoła. Relacja czasu i przestrzeni jest ze sobą tak silnie zwarta, że jedno nie może istnieć bez drugiego, a mimo to papież Franciszek

daje pierwszeństwo czasowi przed przestrzenią, co uzasadnia praktyką życia chrześcijańskiego i duszpasterstwa. Z kolei preferencja jedności nad konfliktem jest potwierdzana przez nauki społeczne a ponadto ma mocne uzasadnienie w Ewangelii Chrystusowej.

Ks. M. Olszewski odkrył białą plamę w teorii teologii pastoralnej w zakresie duszpasterstwa rodzin. To odkrycie poprowadziło go do wypracowania zarysu koncepcji badań naukowych zaprezentowanych w dość skrótowej formie we wstępie swojej rozprawy. Ważnym etapem procesu badawczego była analiza i merytoryczne pogłębienie znaczenia pojęć występujących w zgłoszonych przez papieża Franciszka zasadach współżycia społecznego. Ten etap wymagał żmudnej pracy badacza, który skonsultował naprawdę dużą ilość opracowań filozoficznych i społecznych, i co ważne – uczynił to profesjonalnie i z wielkim rozmachem. Podobnie dużą sprawnością intelektualną i naukowo-praktyczną wykazał się Doktorant w analizie i refleksji nad wspomnianymi zasadami współżycia społecznego na poziomie teologicznym. Z dużą swobodą a zarazem precyzją teologiczną łączył przesłanki biblijne, z przesłankami teologii systematycznej i historycznej, by w końcu mieć podstawy do aplikacji praktycznych mających zastosowanie w duchowości chrześcijańskiej małżonków, a także w towarzyszeniu pastoralnym w drodze ich holistycznego rozwoju.

Kilkukrotnie we wstępie oraz w zakończeniu swojej rozprawy ks. M. Olszewski podkreślał, iż głównym celem jego przedsięwzięcia naukowego jest aplikacja czterech zasad współżycia społecznego papieża Franciszka do chrześcijańskiej wizji życia rodziny oraz konsekwentnie do duszpasterstwa rodzin, jako niezbędnej pomocy wspólnoty Kościoła do wcielenia w życie najpierw przez małżonków a następnie przez pozostałych członków rodziny wspomnianych zasad życia społecznego. Należy stwierdzić, że było to przedsięwzięcie trudne, gdyż zgłoszone przez Franciszka zasady mają charakter bardzo ogólny, a życie małżeńsko-rodzinne ma charakter nadzwyczaj konkretny – 24 godziny na dobę i 7 dni w tygodniu. Trzeba było pokonać ogromny dystans, przejść długą i trudną drogę, by znaleźć punkty styczne pomiędzy tymi odległymi rzeczywistościami. Oczywiście, pomocne okazało się tu nauczanie papieża Franciszka, zwłaszcza zawarte w adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*, które pokazywało już ważne tropy zastosowania wspomnianych czterech zasad do praktyki życia małżeńskiego i rodzinnego. Jednak Autor intuicje papieża Franciszka znacznie poszerzył, posiłkując się analizą wielu innych dokumentów *Magisterium Ecclesiae* od czasu Soboru Watykańskiego II, a także trafnie dobranej literatury przedmiotu i pomocniczej. *Novum* rozprawy doktorskiej ks. M. Olszewskiego nie budzi żadnych wątpliwości również z tego powodu, iż temat czterech zasad współżycia społecznego nie został dotychczas podjęty na forum dyskusji teologicznej. Poza jednym artykułem ks. Bogusława Drożdża, trudno doszukać się w literaturze krajowej lub zagranicznej jakichkolwiek publikacji dotyczących tego zagadnienia.

5. Wkład w rozwój dyscypliny i specjalizacji naukowej

Rozprawa doktorska ks. M. Olszewskiego stanowi istotny wkład w rozwój dyscypliny nauki teologicznej, a szczególnie specjalizacji teologia pastoralna. Ów wkład należy dostrzec na poziomie oryginalnej konceptualizacji badań oraz w zakresie osiągniętych rezultatów

przeprowadzonych badań naukowych. Teologia pastoralna jest teorią rozwijaną na pograniczu nauk normatywnych, społecznych i prakseologicznych. W związku z powyższym uprawnione są w jej ramach wielorakie modele metodologicznej współpracy interdyscyplinarnej, intradyscyplinarnej i multidyscyplinarnej (J. van der Ven, R. Kamiński). Celem teologii pastoralnej jest wypracowanie aktualnych i skutecznych modeli działalności zbawczej Kościoła, a do realizacji tego celu potrzeba wiedzy nie tylko z zakresu teologii biblijnej, systematycznej, historycznej, ale także uwzględnienia aktualnych osiągnięć nauk społecznych i prakseologicznych. Dysertacja ks. M. Olszewskiego przypomina, że od czasów średniowiecza filozofia jest postrzegana jako *ancilla theologiae*. Wydaje się, że zwłaszcza w zakresie teologii praktycznej ostatnio rzadko się o tym pamięta. Recenzowana rozprawa pokazuje, jak można uprawiać twórczo teologię pastoralną, korzystając z myśli filozoficznej i rezultatów badań nauk społecznych. Na tym polega wkład Doktoranta, że wypracował oryginalny model badań, umiejętnie wiążąc przesłanki filozoficzne z wynikami z nauk społecznych, by w rezultacie pokazać uzasadnione i pogłębione refleksją teologiczną kierunki działalności zbawczej Kościoła w środowisku małżeństw i rodzin chrześcijańskich. Wydaje się, iż taki modus metodologiczny może być w przyszłości stosowany do rozwiązania podobnych problemów badawczych na gruncie teologii pastoralnej.

Znaczące dla rozwoju teorii teologii pastoralnej są również rezultaty badań przeprowadzonych przez ks. M. Olszewskiego. Wykazał on, że w duszpasterstwie rodzin warto trzymać się trwałych zasad współżycia społecznego, m.in. tych zgłoszonych przez papieża Franciszka. Szczególnie w obecnych uwarunkowaniach kulturowych zdominowanych przez filozofię postmodernistyczną, kulturę płynności, nieustannych zmian i tymczasowości, stałe principia mogą okazać się dla małżonków i całych rodzin ostoją stabilności, pewności, trwałości i słuszności wybranej drogi życia w sakramentalnym małżeństwie i rodzinie chrześcijańskiej. Filozofia stała się współcześnie nauką i sztuką dla wąskiej, elitarnej grupy ludzi. Ani starsi ludzie, ani tym bardziej młode pokolenie nie rozumie języka, pojęć i dociekań – jak zaznaczył w zakończeniu swojej rozprawy Doktorant – „sztywnej i apatycznej dla współczesnego człowieka filozofii” (s. 249). A przecież filozofia jest nauką mądrości, rozsądku, egzystencjalnego i moralnego uporządkowania. Więc może warto znaleźć pośrednika, który mądrość przełoży na prosty i skrótowy język smartfona, by mimo wszystko nie pozbawiać młodych ludzi mądrości, również tej mądrości, której źródłem jest Bóg i Jego Objawienie. Szczególnie pilnym zadaniem całej wspólnoty Kościoła jest umiejętne aplikowanie Bożego światła i Bożej mądrości do życia małżeństw i rodzin chrześcijańskich. Taką próbę z dużym powodzeniem – wykazując się szeroką wiedzą i umiejętnościami naukowo-praktycznymi – podjął w swojej rozprawie ks. M. Olszewski i to jest jego niepodważalny wkład w rozwój teologii pastoralnej.

6. Możliwości praktycznego wykorzystania wyników badań zawartych w rozprawie

Wyniki badań zawarte w rozprawie ks. M. Olszewskiego mogą znaleźć zastosowanie w praktycznej realizacji zadań duszpasterstwa rodzin zarówno na poziomie duszpasterstwa zwyczajnego w parafiach, jak i na poziomie duszpasterstwa specjalistycznego w diecezjalnych,

dekanalnych i parafialnych poradniach życia rodzinnego. Duszpasterze mogą skorzystać z refleksji i wniosków Doktoranta w głoszeniu słowa Bożego oraz w kierownictwie duchowym małżonków. Problematyka czterech zasad współżycia społecznego doskonale nadaje się do pracy w małych grupach, zwłaszcza w kręgach Kościoła Domowego, Rodziny Rodzin, Rodzin Nazaretańskich lub innych wspólnot gromadzących małżonków w małych kręgach osobowych w celu pogłębiania życia duchowego i wzmocnienia więzi małżeńskiej. Wspomniane zasady życia społecznego powinny być także prezentowane w ramach przygotowania zarówno dalszego, jak i bliższego do życia w małżeństwie i rodzinie chrześcijańskiej. Wiele sytuacji trudnych i kryzysowych, z jakimi zgłaszają się do poradni specjalistycznych poranieni małżonkowie, może zostać przezwycięzonych przez umiejętne wcielenie w życie wspomnianych zasad współżycia społecznego, do czego doradcy powinni ich kompetentnie zachęcać. W końcu wiedza prezentowana w recenzowanej dysertacji powinna być czerpana przez samych małżonków i rodziców, do czego jednak niezbędna jest jej publikacja w całości.

7. Problemy do dyskusji na obronie doktorskiej

Ważna i aktualna problematyka rozprawy ks. M. Olszewskiego prowokuje do kontynuacji dyskusji w celu rozwinięcia przynajmniej niektórych jej wątków. Dlatego proszę Doktoranta o ustosunkowanie się do następujących dwóch kwestii:

- a) Recenzowaną rozprawę zdominowały analizy i refleksje dotyczące przedmiotu i zasad dotyczących działalności zbawczej Kościoła w środowisku małżeństw i rodzin chrześcijańskich. Pytanie dotyczy podmiotu duszpasterstwa rodzin. Kto i w jaki sposób ma wspomniane zasady współżycia społecznego stosować w praktyce?
- b) Drugie pytanie dotyczy innej niż ta ujęta w recenzowanej rozprawie a kluczowej dla papieża Franciszka uniwersalnej zasady działalności zbawczej Kościoła, jakim jest miłosierdzie chrześcijańskie. Na czym polega nowość nauczania Franciszka w stosowaniu zasady miłosierdzia w odniesieniu do małżeństw katolickich?

8. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Mateusza Olszewskiego przedstawia wysoki standard naukowy, jest oryginalna w zakresie zastosowanej metodologii oraz rezultatów przeprowadzonych analiz i refleksji autorskiej, dlatego po naniesieniu niezbędnych poprawek edytorskich powinna być jak najrychlej opublikowana. Stanowi ona poważny przyczynek naukowy w zakresie podjętej problematyki naukowo-badawczej w dziedzinie teologii pastoralnej, a także cenną pomoc dla strategów i zwyczajnych duszpasterzy, którym zależy na odnowie i wzmocnieniu troski duszpasterskiej Kościoła o małżeństwa i rodziny katolickie. Rozprawa ma charakter uniwersalny, ale wydaje się, iż wiele przemyśleń i postulatów zaprezentowanych przez Doktoranta dosyć dobrze wpisuje się w uwarunkowania kulturowe Kościoła katolickiego w Polsce, dlatego może być przydatna również dla studentów, doktorantów, pracowników wydziałów duszpasterskich, a także biskupów, duszpasterzy i katechetów Kościoła katolickiego w Polsce. Należy docenić, iż Autor wykazał się wysokim stopniem umiejętności pracy naukowej w zakresie stawiania problemów, krytycznej analizy

źródeł zastanych, wyciągania uprawnionych wniosków z przedstawionych uprzednio przesłanek, a także zdolnością syntezy i jasnością wywodu naukowego. Przedstawione w recenzji mankamenty nie dyskredytują znaczącego osiągnięcia Doktoranta, lecz wskazują jedynie kierunki doskonalenia jego warsztatu naukowego w przyszłości, gdyż wyczuwa się u niego znaczny potencjał rozwojowy. Recenzowana dysertacja spełnia wszystkie normy stawiane rozprawom doktorskim w prawie państwowym i kościelnym, dlatego stawiam wniosek o dopuszczenie ks. mgr. lic. Mateusza Olszewskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink on a yellow rectangular background. The signature reads "ks. Wiesław Ruzgoda".